

УДК 94:314.15]:355.01(477)
DOI: 10.24919/2312-2595.13/55.283189

Ірина ТЕЛЕГУЗ

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії та етнології України, Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, вул.Освіти,6, м. Київ, Україна, індекс 03037 (i.o.telehuz@npu.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5907-6347>

Андрій ТЕЛЕГУЗ

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії та етнології України Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, вул.Освіти,6, м. Київ, Україна, індекс 03037 (a.v.telehuz@npu.edu.ua)

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5310-3279>

Бібліографічний опис статті: Телегуз, І. & Телегуз, А. (2023). Українські вимушені мігранти і виклики війни: минуле і сучасність *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 13/55, 297–313. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.13/55.283189>.

**УКРАЇНСЬКІ ВИМУШЕНІ МІГРАНТИ І ВИКЛИКИ
ВІЙНИ: МИНУЛЕ І СУЧАСНІСТЬ**

Анотація. *Мета дослідження* – проаналізувати виклики, які постали перед українською державою та нацією внаслідок війни з росією, зосередивши увагу на питанні повернення українських вимушених мігрантів, формуванні нової української діаспори, зв'язку з батьківщиною, збереженні національної ідентичності шляхом порівняння з досвідом минулого століття. **Методологія.** В основі методології лежать порівняльно-історичний, а також загально-наукові методи аналізу та синтезу, принцип об'єктивізму й критицизму. **Наукова новизна.**

© Ірина Телегуз, Андрій Телегуз, 2023

У статті аналізуються виклики сучасної російсько-української війни для української держави, зосереджена увага на проблемі вимушених мігрантів. Порівнюється досвід вимушеної міграції початку минулого століття, пов'язаний із подіями Першої світової війни, революції та створення національних держав на тлі колишніх імперій. **Висновки.** Виклики війни для української держави та нації на сьогоднішній день не менші, а, може, навіть більші, ніж сто років тому. Перелік їх величезний, для вирішення знадобляться роки або й більше. Один із викликів сучасної війни полягає у тому, що частина сучасних вимушених мігрантів з України залишаться проживати за кордоном. Проаналізовано питання, що розкривають зв'язок діаспори з батьківщиною. Наголошено на ролі мови, традицій та інших факторів, що сприяють збереженню національної ідентичності вимушених мігрантів. Акцентується увага на тому, що входження мігранта у нове суспільство є складним процесом. Зроблено висновок, що сьогоднішня ситуація з вимушеними мігрантами має величезні масштаби, хоча частина сприймає ситуацію як тимчасову. Однак що довше триває війна, то більш ймовірно, що значна частина з різних причин не повернуться. Можливо, це стане підґрунтям формування нової української діаспори. І, очевидно, що наша держава має подбати про відносини з діаспорою, орієнтуючись на ці нові виклики.

Ключові слова: міграція, вимушені мігранти, війна, освіта, діаспора, нація.

Iryna TELEGUZ

PhD (History), Associate Professor, Associate Professor of the Department of History and Ethnology of Ukraine, Mykhailo Dragomanov State University of Ukraine, 6, Osvity Str., Kyiv, Ukraine, postal code 03037 (i.o.telehuz@npu.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5907-6347>

Andrii TELEGUZ

PhD (History), Associate Professor, Associate Professor of the Department of History and Ethnology of Ukraine, Mykhailo

Dragomanov State University of Ukraine, 6, Osvity Str., Kyiv, Ukraine, postal code 03037 (a.v.telehuz@npu.edu.ua)

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5310-3279>

To cite this article: Teleguz, I. O. & Teleguz, A. V. (2023). Ukrainyins'ki vymusheni mihranty i vyklyky viyny: mynule i suchasnist' [Ukrainian forced migrants and the challenges of the war: past and present]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii Istoriiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 13/55, 297–313.* doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.13/55.283189>. [in Ukraine].

UKRAINIAN FORCED MIGRANTS AND THE CHALLENGES OF THE WAR: PAST AND PRESENT

Summary. The purpose of the article is to analyze the challenges faced by the Ukrainian state and nation as a result of the war with Russia, focusing on the question of the return of Ukrainian forced migrants, the formation of a new Ukrainian diaspora, the connection with the homeland, and the saving of national identity by comparing it with the experience of the last century. The research methodology is based on special-historical methods: comparative-historical and genetic, as well as general scientific methods of analysis and synthesis, the principle of objectivism and criticism. Scientific novelty. The article analyzes the challenges of the modern Russian-Ukrainian war for Ukraine focusing on the problem of forced migrants. The experience of forced migration at the beginning of the last century related to the First World War events, the revolution, and the creation of national states against the background of former empires is compared. Conclusions. The challenges of war for the Ukrainian state and nation today are no less, and maybe even greater, than a hundred years ago. The list of them is huge; it will take years or more to solve them. One of the challenges of the modern war is that some of the forced migrants from Ukraine will remain abroad. The issues revealing the connection between the diaspora and the homeland are analyzed. The role of language, traditions, and other

factors in preserving the national identity of forced migrants is emphasized. Attention is drawn to the fact that a migrant's entry into a new society is a complicated process. It was concluded that the present situation with forced migrants has an enormous scale, although some perceive the situation as temporary. However, the longer the war continues, the more likely it is that the majority will not return for a variety of reasons. Perhaps this will become the foundation for forming a new Ukrainian diaspora. And obviously, our state has to take care of relations with the diaspora, focusing on these new challenges.

Key words: *migration, forced migrants, diaspora, war, education, nation.*

Постановка проблеми. Події сучасної російсько-української війни стали потужним викликом для української держави та для міжнародної спільноти загалом. Після повномасштабного вторгнення постало питання виживання нашої держави, збереження її незалежності та подальшого майбутнього нашої багатомільйонної нації. Ця війна – потужний виклик для європейської та світової безпеки, випробовування дієвості багатьох структур та інституцій Західного світу, а також захист національних інтересів і цінностей. Ми розуміємо, що вимушена міграція українців – це не лише отримання притулку і допомоги в країнах Європи і світу, а й проблема повернення мігрантів, формування нової української діаспори, збереження національної ідентичності в майбутньому. Варто розуміти, що виїзд українців за кордон під загрозою війни – це не лише актуальна проблема сьогодення, а й невід’ємна сторінка історії нашого минулого.

Зауважимо, що сучасна вимушена міграція нагадує події попередніх періодів історії України. Зокрема, понад сто років тому політична хвиля української еміграції, яка відбувалася під впливом військових протистоянь, спричинила активну діяльність українських політичних, освітніх та наукових інституцій за кордоном. Їх заснували представники нашої еліти, які не могли повернутися до рідного краю під загрозою російського терору в радянській державі.

Щоб краще зрозуміти проблеми української нації та держави сьогодні, на нашу думку, потрібно проаналізувати попередній досвід діяльності українських мігрантів, порівняти та узагальнити виклики, з якими зіткнулися українці внаслідок війн та вимушених міграцій у минулому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За понад три останні десятиліття наукове вивчення міграції українців, формування та діяльності діаспори в різних країнах світу збагатилося численними науковими статтями, монографіями, дисертаційними дослідженнями істориків, соціологів, філологів тощо. Зокрема, наукові праці такої проблематиці присвятили В. Трощинський, А. Шевченко (Трощинський, Шевченко, 1999), В. Євтух, В. Трощинський, А. Попок, О. Швачка (Євтух, Трощинський, Попок, Швачка, 2003), С. Качараба (Качараба, 2003), та ін. Становище інтернованих вояків армії УНР, політичну та культурно-освітню діяльність представників української еміграції проаналізували сучасні історики, як-от: І. Срібняк (Срібняк, 1997), В. Яблонський (Яблонський, 2020), А. Портнов (Портнов, 2008) та ін.

Важливе значення для осмислення окресленої тематики мають наукові дослідження цілої низки аспектів діяльності та зв'язків з державою діаспори різних країн у рамках низки гуманітарних наук: етнології, антропології, соціології, політології тощо. Що цікаво, дедалі частіше цією проблемою зайняті учені розвинених країн, які передусім характеризуються великими діаспорами, наприклад Ізраїль, Ірландія, Італія, Канада, зокрема, Г. Гюго (Hugo, 2003), К. Шарма, А. Кашьяп, М. Ф. Монтеc і П. Ледд, (Sharma, Kashyap, Montes, Ladd, 2011), А. Портес, К. Ескобар, А. Редфорд (Portes, Escobar., Radford, 2007). Ця тематика стала актуальною для країн Центральної Європи, особливо тих, які зазнали збільшення еміграції внаслідок глобальних трансформацій 1990-х рр. та приєднання до ЄС.

Сучасна вимушена міграція з України зумовила порівняльний аналіз питань пов'язаних із викликами війни для держави, мігрантів та діаспори в широкому контексті.

Мета статті. проаналізувати виклики, які постали перед українською державою та нацією внаслідок війни з росією, зосередивши увагу на питанні повернення українських

вимушених мігрантів, формуванні нової української діаспори, зв'язку з батьківщиною, збереженні національної ідентичності шляхом порівняння з досвідом минулого століття.

Виклад основного матеріалу. Події Першої світової війни, революції та створення національних держав на тлі колишніх імперій спричинили великі геополітичні зміни, які українську історію того періоду вписали в широкий глобальний контекст. При цьому тодішня міграція з України лише підтверджувала вищезначений контекст, оскільки географія розселення вихідців з України була досить широкою. С. Петлюра у 1921 р. зосередив увагу на тому, що «опинившись за кордоном, еміграція українська не могла притулку собі знайти в одній якійсь країні, а тимчасово, аж до повороту на Батьківщину, мало не по цілому світу розселилась» (Ряст О. (С. Петлюра), 1921, с. 2). Дійсно, масштаби розташування мігрантів з України охоплювали не лише країни Європи, а й Північної та Південної Америки тощо. І хоча чисельність тих, хто виїхав за кордон, була значно меншою, ніж сьогодні, то була переважно активна, діяльна і національно свідома частина українського суспільства. За оцінками С. Петлюри тоді було дві групи емігрантів: по-перше, військові, по-друге, цивільні особи, зокрема, колишні урядовці, співробітники державних установ, загалом громадяни УНР тощо (Ряст О. (С. Петлюра), 1921, с. 3). До речі, однією із особливостей тогочасної вимушеної міграції була велика частка військових, що кардинально відрізняється від сучасного складу вимушених мігрантів. Ситуацію, за якої українська еміграція опинилася за межами батьківщини С. Петлюра пояснював, як небажання залишатися «під ворогом», а цим ворогом, на його думку, була «Москва з її сучасним комуністично-большевицьким урядом та поставлений од цього уряду так званий уряд СРСР» (Ряст О. (С. Петлюра), 1921, с. 5). Роздуми Петлюри переконують у тому, що мрії про українську державу, про батьківщину були для багатьох представників еміграції метою і цінністю. Навіть більше, він озвучив думку, що «українська еміграція є органічною інтегральною частиною цілого українського народу, що під чужою владою перебуває» (Ряст О. (С. Петлюра), 1921, с. 5). Тож, напевно, оце відчуття єдності з тими, хто лишився в рідному краї, сприйняття свого становища поза межами України як

тимчасового і сподівання на неминуче повернення на батьківщину, спонукали українських діячів за кордоном продовжувати політичну, наукову та освітню діяльність в інтересах України.

У той час, коли відбувалися російсько-українські війни, тривала боротьба національних урядів за власну державу на різних рівнях, зокрема і на культурно-освітньому фронті. Питаннями мови, освіти, науки і культури українські політики приділяли значну увагу, оскільки усвідомлювали їхнє значення для майбутнього української держави та нації. Такі переконання підкріплювалися конкретними діями, зокрема відкриттям Українських університетів у Києві та Кам'янці-Подільському, прийняттям законодавства, що підтримувало навчання рідною мовою, написанням і друком підручників для національної школи тощо. До розбудови системи національної освіти на державному рівні залучалися національно свідомі українські інтелектуали. Але під ворожим натиском значна частина цих діячів вимушено опинилася за межами України. Вже перебуваючи в європейських країнах, вони ініціювали відкриття там науково-освітніх інституцій, розуміючи важливість підготовки українських кадрів, фахівців у різних сферах діяльності для майбутнього «Великої України» (Телегуз & Телегуз, 2023, с. 50).

Окреслюючи завдання української еміграції, С. Петлюра наголошував, що для студентської молоді важливим є також навчання у закордонних «огнищах науки», як продовження традиції XVI–XVII ст. культурного контакту України з Європою, а також накопичення досвіду і професійних умінь для молоді української держави (Ряст О. (С. Петлюра), 1921, с. 76). Саме тоді були створені та розпочали свою діяльність засновані українськими інтелектуалами такі установи, як-от: Український соціологічний інститут, Українська господарська академія, Український вільний університет, Український вищий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова та ін. Було сподівання і віра в те, що буде повернення на Батьківщину, а все що відбувалося – це тимчасово. На жаль, не справдилось. Відтоді внаслідок нових хвиль українських емігрантів до країн Європи та за океан була сформована численна українська діаспора, якій у різних країнах вдалося розгорнути і, в певних випадках, до цього

часу зберегти діяльність науково-освітніх інституцій. (Телегуз & Телегуз, 2023, с. 50). Напевно, саме такі кроки зі створення українських наукових та освітніх установ сприяли більш довготривалому існуванню простору національної комунікації за кордоном на різних рівнях, збереженню мови, традицій, національної ідентичності, прояву інтересу до подій в Україні та минулих сторінок історії свого народу в іншому культурному середовищі країн Європи та світу.

Сучасні виклики російсько-української війни для нашої держави і нації є, ймовірно, не менш сильними, ніж ті, що були століття тому. Ми маємо також усвідомити масштаби і наслідки проблеми, яка стосується тих, хто перебуває за межами території України. Повномасштабний напад росії 24 лютого 2022 року вплинув на те, що мільйони українських громадян виїхали за кордон. На сьогодні тривають дискусії скільки українців перебувають за межами власної держави, де і яка кількість їх є, але очевидно, що з часів Другої світової війни – це наймасштабніша міграція. Та ситуація, що ми маємо велику кількість українських вимушених мігрантів, змушує задуматися над питанням освіти українських дітей, молоді та й дорослого населення. Зрозуміло, що навчальні заклади української діаспори не спроможні прийняти на навчання всіх дітей українських біженців і т. д. Під час навчання в іноземних закладах освіти відбувається інтеграція українських дітей і молоді до етнонаціональних суспільств тих країн, де вони перебувають. У сучасному світі є форма навчання онлайн, що до певної міри дозволяє частині дітей отримувати освіту в українських школах, перебуваючи при цьому за кордоном. Але цей зв'язок зберігатимуть ті, хто має намір повернутися.

А це ще є відкритим питанням, чи всі повернуться в Україну. Очевидно, що ні. Багатьом вже просто немає куди повертатися. І тут досвід минулого свідчить, що питання збереження національної ідентичності були передусім турботою самих емігрантів. Тому вони й створювали українські культурні, освітні, наукові товариства та установи, засновували газети і журнали тощо. Проте відмінність з минулим століттям полягає у тому, що тоді не було держави на карті, за неї боролися, щоб вона з'явилася на просторах Європи поряд з іншими національними державами

після Першої світової війни. Сьогодні ж держава Україна вже є на карті світу, але триває боротьба за її кордони, за майбутнє, за свободу. Очевидно, що така відмінність ситуації має викликати й іншу, більш дієву й активну, роль української держави по стосовно вимушених мігрантів, а можливо, й загалом української діаспори.

При цьому питання про тимчасовість перебування українців за кордоном вже не є таким певним, оскільки війна триває, і повернення в Україну все ще не виглядає безпечним через постійні обстріли практично всієї території. Українська соціологиня О. Дудчак вважає, що «чим довше буде тривати війна, тим більше людей шукатимуть роботу і матимуть причини залишитися. Ті, що таки залишаться, будуть новою українською діаспорою, яка буде суттєво відрізнятися від попередніх» (Соціологиня Оксана Дутчак URL : <https://womo.ua/sotsiologinya-oksana-dutchak-duzhe-vazhливо-kim-ukrayinki-za-kordonom-zreshthoyu-budut-pratsyuvati-i-v-yakih-umovah>). Тож роздуми про діаспору, ставлення її представників до батьківщини також є одним із викликів для подальших дій нашої держави та й самих вимушених мігрантів.

Більшість сучасних розвинених країн все частіше сприймають свою діаспору як своєрідний ресурс і намагаються використовувати різні форми підтримки і контакти з нею. У результаті все більше з них розширюють і поглиблюють політику стосовно діаспори, яку можна визначити як інститути та практики держави, щодо членів етнічного суспільства, які живуть за кордоном (Brinkerhoff, 2011, с. 115–143).

Традиційно політика стосовно діаспори – це інструмент, яким користуються держави для свого розвитку. Конструювання діаспоро-орієнтованого національного суспільства в транснаціональному просторі відбувається насамперед через діяльність, що стосується національної символіки. Вона може приймати різні форми: від найпростіших, для прикладу, організація конференцій або національних свят, до дуже складних, таких як створення конкретних наративів про країну походження. Такий вид державної діяльності вимагає створення багатьох державних чи недержавних інституцій, створених для підтримки контактів з діаспорою.

Батьківщина, яка бажає підтримувати відносини зі своєю діаспорою, надає членам цієї діаспори різні типи прав. Іноді вони притаманні тільки членам діаспори, іноді вони подібні або навіть ідентичні тим, які мають звичайні громадяни. Надання прав дозволяє створити зв'язки між державою і представниками діаспори. Це змушує їх відчувати більший зв'язок із колишньою батьківщиною, що зберігає національну самосвідомість та самоідентифікацію. Це також може сформувати почуття обов'язку перед батьківщиною. Надання прав зазвичай пов'язане з можливостями участі в політичній системі вітчизни, наприклад, у формі пасивних і активних виборчих прав, створення спеціального представництва діаспори в парламенті. Також вони можуть полягати в наданні конкретних соціальних послуг історичною батьківщиною (Раєвич, 2014, с. 92–93). Зв'язок із батьківщиною проявляється різними способами. У етнології він характеризується за такими чинниками, як: знання та використання рідної мови і рідної культури, інтерес до подій в Україні, прерогатива національних традицій для наслідування, контакти з батьківщиною та бажання повернутися (Тиводар, 2004, с. 116–117). Ці ознаки добре відображають ставлення емігрантів до вітчизни.

Мова тісно пов'язує індивіда з суспільством, у якому він живе, з його представниками, культурою, історією та природним середовищем, які розуміються як єдине ціле. Звичайно, тут ми говоримо про вербальну і невербальну мову. Слова, думки, образи, кольори, рухи та запахи містять у собі зміст, досвід, етичні постулати та моделі поведінки (етнопсихологія), що пов'язують індивіда з нацією, етнічною чи релігійною групою, з місцевою громадою та середовищем проживання. Завдяки мові індивід засвоює цілі структури мислення, цінності, норми і правила поведінки, зміст своєї культури. Добре знаючи мову свого народу, людина глибоко вкорінюється в його спадщину і водночас відчуває її відмінність від людей інших етносів та націй. Мова об'єднує представників етносу, що живуть у різні часи та на різних просторах. Це важливий фактор національної ідентифікації. Завдяки його знанням емігранти, які живуть в іноетнічному культурному середовищі, ще мають шанс повноцінно долучитися до культури свого народу та

продовжувати її творення. Використання рідної мови вдома, у побуті, за межами батьківщини є важливим показником національної приналежності. Тому сьогодні нагальним є питання про те, якою мовою у повсякденні користувалися переважна більшість сучасних українських вимушених мігрантів до лютого 2022 р. і чи є українська мова для них наразі домінуючою поряд з іншими мовами.

Розвиток української мови у середовищі вимушених мігрантів має стати своєрідним постулатом для органів влади та закордонної політики України. Зусилля мають бути спрямовані на створення таких умов, щоб рідна мова не була втрачена вже в першому поколінні мігрантів. Саме Україна в особі державних органів влади має опікуватись школами з рідною мовою навчання для дітей наших мігрантів. Це необхідно для повноцінного та глибокого спілкування в родині, для пізнання та розуміння культури предків, для спілкування з людьми однієї нації/ етнічної групи, а також можливого повернення на батьківщину. Це допоможе не втратити для майбутнього української нації таких її частин, як вимушені мігранти та діаспора.

Іншим надзвичайно важливим чинником, що пов'язує мігрантів з батьківщиною, особливо з її культурою, є традиція, що розуміється у термінах об'єктів і суб'єктів. Об'єктивне розуміння традиції – це більш-менш усвідомлений набір цінностей, норм, подій, людей, предметів і поведінки, що належать до культурної спадщини нації. Певною мірою мігрант, що опиняється за межами своєї держави, культивує рідну культурну спадщину в новому суспільстві, де він проживає. Суб'єктивне розуміння традиції – це діяльність, процес передачі їх змісту, більша чи менша здатність їх зберігати, розвивати і передавати.

Кожна етнічна група, кожна нація мають свої традиції. Вони зберігають і виражають свої цінності та норми, історичні події і людей, переконання, переважальні психосоціальні стани, уподобання, естетичну чутливість, творчість, соціальні відносини, а також стан свого достатку. Циклічно повторювані свята, а разом з ними усталені звичаї та обряди зміцнюють внутрішні етнонаціональні зв'язки, почуття національної і культурної приналежності й ідентичності. Досвід міграцій з України минулих століть доводить, що інтелігенція спільними

зусиллями зберігала і розвивала українську етнонаціональну ідентичність, створюючи осередки української культури (Рогожа М., 2011, с. 128). Вони також є яскравою ознакою окремішності мігрантів у ставленні до суспільства, де проживають.

Кожна нація, етнічна група створює певний особистий ідеал, що містить важливі для нації / етнічної групи цінності та норми. Це свого роду ідеал людини, який він / вона хоче втілити. Ті, хто своїм життям наблизився до неї найближче і чітко позначив себе в суспільному житті, стають прикладом для інших, авторитетами. Їх ставлять у приклад і заохочують наслідувати їх. В українській спільноті достатньо гідних постатей, визнаних авторитетами, національними героями, взірцями для наслідування. Вони живуть у колективній пам'яті, їхній спосіб життя та окремі вчинки пам'ятають та ставлять як приклад для наслідування. Таким чином, вони відроджують важливі для української спільноти цінності, норми, моделі поведінки, події, а водночас інтегрують його.

На нашу думку, актуальною є така теза Б. Шацької: «важко заперечити припущення, що спільна територія та спільне минуле – це два найважливіші ідентифікаційні елементи людських спільнот» (Шацька, 2011, с. 117). Ця теза підтверджує вплив націєоб'єднувачих ознак: національної свідомості, самоідентифікації тощо, які ґрунтуються на історичній пам'яті.

Входження мігранта в нове суспільство є складним процесом, тим складнішим, чим більше суспільство та багатше культурно, політично й економічно. Але ще більш складним є повернення мігранта з багатшої країни на батьківщину.

Українські мігранти чітко усвідомлюють, до якої етнічної та культурної групи вони належать і в якому суспільстві тепер живуть. Це усвідомлення супроводжує два процеси: продовження української етнокультурної спадщини та входження у нове суспільство. У них є батьківщина, з якої вони вийшли і з якою досі пов'язані. У них також є суспільство і держава, в яких вони оселилися і які можуть стати батьківщиною, але не для них, а для їхніх дітей і онуків. Вони самі намагаються пов'язати свою українську батьківщину з новим суспільством та державою, що достатньо непросто. Тож для них це життя у двох світах: у сфері

приватного життя, у сфері традицій, вдома, у місцях релігійного культу, вони все ще українці. Тут вони передовсім виражають свою етнокультурну ідентичність. З іншого боку, у сфері культури існування та соціальної культури, у суспільному житті вони намагаються пристосуватися до громади, в якій живуть.

Виникає етнопсихологічна проблема батьків, які змушені покинути батьківщину, чи відповідальні вони за ідентичність своїх дітей і чи вважають вираженням і доречним процес адаптації до нового соціуму. З цією складністю стикаються як самі люди, які опинились у такій ситуації, так і дослідники, які нею займаються. Шукаючи відповідь на це питання, ми торкаємося багатьох інших важливих проблем. Зокрема, йдеться про входження українських мігрантів в нове суспільство. Тоді стаючи його громадянами та активними членами, вони, як наслідок, ймовірно, будуть змушені віддалятися від своєї батьківщини, своєї культури, своєї ідентичності в особистому житті, в житті своїх дітей та онуків. На противагу цьому, постає проблема життя з чужою ідентичністю в новому суспільстві, де вони мешкають, працюють та навчаються, тобто перетворюються на маргіналів. Паралельно виникає психологічна проблема життя з почуттям провини, що залишили батьківщину у важкі часи. І найголовніша проблема, проблема майбутнього, для України як держави та української нації як спільноти, це перетворення сучасних вимушених мігрантів у діаспору.

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що виклики війни для української держави та нації на сьогоднішній день не менші, а, може, навіть більші, ніж сто років тому. Перелік їх величезний, для вирішення знадобляться роки або й більше.

Вимушена міграція міжвоєнного періоду минулого століття спричинила широку географію розселення вихідців з України в країнах Європи та світу. Тоді серед багатьох національно свідомих мігрантів було сильне відчуття єдності з тими, хто залишився в рідному краї. Вони сприйняли своє становища поза межами України як тимчасове, сподівалися на неодмінне повернення на батьківщину. Такі настрої спонукали українських діячів за кордоном продовжувати політичну, наукову та освітню діяльність в інтересах України.

Сьогоднішня ситуація з вимушеними мігрантами має величезні масштаби, частина теж сприймає ситуацію як тимчасову. Однак що довше триває війна, то більш ймовірно, що значна з різних причин частина не повернуться. Можливо, що це стане підґрунтям формування нової української діаспори. І, очевидно, що наша держава має подбати про відносини з вимушеними мігрантами та діаспорою, орієнтуючись на ці нові виклики.

Джерела та література

- Євтух, В., Трощинський, В., Попок, А. & Швачка, О.** (2003). *Українська діаспора. Соціологічні та історичні студії*. Київ: Фенікс.
- Качараба, С.П.** (2003). *Еміграція з Західної України 1919–1939*. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка.
- Портнов А.В.** (2008). *Наука у вигнанні: Наукова і освітня діяльність української еміграції в міжвоєнній Польщі (1919–1939)*. Харків: ХІФТ.
- Раєвич Т.І.** (2014). Діаспора як етнополітологічна категорія *Актуальні проблеми країнознавчої науки : матеріали I Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції (м. Луцьк, 9–10 жовтня 2014 р.)*. Луцьк: Вежа-Друк, 90–94.
- Рогожа М. М.** (2011). *Історія української діаспори : навчальний посібник*. Умань: ПП Жовтий О.О.
- Ряст О. (С. Петлюра).** (1921). *Сучасна українська еміграція та її завдання*. Цитіорно. 89 с. URL : <https://diasporiana.org.ua/ideologiya/16560-ryast-o-suchasna-ukrayinska-emigratsiya-ta-yiyi-zavdannya/>
- Соціологиня Оксана Дутчак: Дуже важливо, ким українки за кордоном зрештою будуть працювати і в яких умовах. URL : <https://womo.ua/sotsiologinya-oksana-dutchak-duzhe-vazhливо-kim-ukrayinki-za-kordonom-zreshhtoyu-budut-pratsyuvati-i-v-yakih-umovah/>(дата звернення 30.04.2023).
- Срібняк, І.** (1997). *Обеззброєна, але нескорена: інтернована армія УНР у польських та румунських таборах у 1921–1924 рр.* Київ – Філядельфія: Видавництво імені Олени Теліги.
- Телегуз, І. & Телегуз, А.** (2023). *Освіта, наука та еміграція: минуле і сучасність українців в умовах війни. Наука і освіта України в умовах російсько-української війни: виклики та завдання в контексті національної безпеки*. Том I (сс. 50–52.). Київ – Дрогобич – Львів – Переяслав – Ужгород–Запоріжжя: Посвіт.

- Тиводар, М.П.** (2004). *Етнологія*. Львів: Світ.
- Трощинський, В.П. & Шевченко А.А.** (1999). Українці в світі / за заг. ред. В. Смолія. Україна крізь віки. У 15-ти тт. Т. 15. Київ: Альтернативи.
- Шацька, Б.** (2011). *Минуле – пам'ять – мит*. Чернівці: Книги–XXI ст.
- Яблонський, В.М.** (2020). Державний центр УНР в екзилі: ідеї, боротьба, традиція (1921–1992 роки). Київ: КНТ.
- Brinkerhoff, J.M.** (2011). Diasporas and conflict societies: conflict entrepreneurs, competing interests or contributors to stability and development? *Conflict, Security & Development*, 11, 115–143.
- Hugo, G.** (2003). *Migration and Development: A Perspective from Asia*. International Organization for Migration (IOM).
- Sharma, K., Kashyap, A., Montes, M.F. & Ladd, P.** (2011). *Realizing the Development Potential of Diasporas*. Tokyo ; New York ; Paris: UN University Press.
- Portes, A., Escobar, C. & Radford, A.** (2007). Immigrant Transnational Organizations and Development: A Comparative Study. *International Migration Review*, 1, 242–281.

References

- Yevtikh V., Troshchynsky V., Popok A. & Shvachka O.** (2003). *Ukrayins'ka diaspora. Sotsiologichni ta istorichni studiyi. [Ukrainian Diaspora: Sociological and Historical Studies]*. Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
- Kacharaba, S. P.** (2003). *Emihratsiya z Zakhidnoyi Ukrayiny 1919–1939. [Emigration from Western Ukraine 1919–1939]*. L'viv: L'vivs'kyy natsional'nyy universytet imeni Ivana Franka. [Ivan Franko Lviv National University] [in Ukrainian].
- Portnov A. V.** (2008). Nauka na wygnaniu: Działalność naukowa i oświatowa emigracji ukraińskiej w Polsce w okresie międzywojennym (1919–1939) [Scholarship in Exile: The Scholarly and Educational Activity of the Ukrainian Emigration in Interwar Poland (1919–1939)] [in Ukrainian].
- Raievych T. I.** (2014). Diaspora yak etnopolitohichna katehoriia [Diaspora as an ethnopolitical category]. *Aktualni problemy krainoznavchoi nauky : materialy I Mizhnar. nauk.-prakt. Internet-konferentsii (m. Lutsk, 9–10 zhovtnia 2014 r.* Lutsk : Vezha-Druk, 90-94 [in Ukrainian].
- Rohozha M. M.** (2011). *Istoriia ukrainskoi diaspory : navchalnyi posibnyk [History of the Ukrainian diaspora: A textbook]*. Uman : PP Zhovtyi O.O. [in Ukrainian].

- Riast O. (S. Petliura).** (1921). *Suchasna ukrainska emihratsiia ta yii zavdannia*. [Modern Ukrainian emigration and its tasks]. Shchypiorno. URL : <https://diasporiana.org.ua/ideologiya/16560-ryast-o-suchasna-ukrayinska-emigratsiya-ta-yiyi-zavdannya/> [in Ukrainian].
- Sotsiolozhynia Oksana Dutchak: Duzhe vazhlyvo, kym ukrainky za kordonom zreshtoiu budut pratsiuvaty i v yakykh umovakh [Sociologist Oksana Dutchak: It is very important what kind of work Ukrainian women will eventually do abroad and under what conditions] URL : <https://womo.ua/sotsiologynia-oksana-dutchak-duzhe-vazhlyvo-kim-ukrayinki-za-kordonom-zreshtoyu-budut-pratsyuvati-i-v-yakih-umovah/> (дата звернення 30.04.2023) [in Ukrainian].
- Sribniak I.** (1997) Obezzbroiena, ale neskorena: internovana armiia UNR u pol's'kykh ta rumuns'kykh taborakh u 1921–1924 rr. [Unarmed, but Unconquered: the Interned UNR Army at Polish and Romanian Camps in 1921-1924.]. Kyiv-Philadelphia [in Ukrainian].
- Telehuz I. & Telehuz A.** (2023). Osvita, nauka ta emihratsiia: mynule i suchasnist ukraintsiv v umovakh viiny [Education, science, and emigration: the past and present of Ukrainians under the conditions of war]. *Nauka i osvita Ukrainy v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny: vyklyky ta zavdannia v konteksti natsionalnoi bezpeky. Tom I* / [Red.: V. Pnytskyi, M. Haliv]. Kyiv–Drohobych–Lviv– Pereiaslav–Uzhhorod–Zaporizhzhia: Posvit, (pp. 50-52.) [in Ukrainian].
- Tyvodar M. P.** (2004). Etnolohiia [Ethnology]. Lviv: Svit [in Ukrainian].
- Troshchynskiy, V. P. & Shevchenko, A. A.** (1999). *Ukrayintsi v sviti / za zah. red. V. Smoliya. Ukrayina kriz' viky. U 15-ty tt. T. 15.* [Ukrainians in the world. / Smolii, V. A. (Ed.). Ukraine kriz viky: Vol. 15. (Ukraine through the ages)], Kyiv: Vydavnychiy dim «Alternatyvy» [in Ukrainian].
- Shatska B.** (2011). Mynule–pamiat–mit [Past – memory – myth]. Chernivtsi: Knyhy – XXI st. [in Ukrainian].
- Yablonskyi V. M.** (2020). *Derzhavnyy tsentr UNR v ekzyli: ideyi, borot'ba, tradytsiya (1921-1992 roky).* [State Center of the Ukrainian People's Republic in Exile: Ideas, Struggle, Tradition (1921–1992)]. Kyiv. [in Ukrainian].
- Brinkerhoff J.M.** (2011). Diasporas and conflict societies: conflict entrepreneurs, competing interests or contributors to stability and development? *Conflict, Security & Development, 11*, 115–143.
- Hugo G.** (2003). *Migration and Development: A Perspective from Asia.* International Organization for Migration (IOM).

- Sharma K., Kashyap A., Montes M.F. & Ladd P.** (2011). Realizing the Development Potential of Diasporas. Tokyo ; New York ; Paris : UN University Press.
- Portes A., Escobar C. & Radford A.** (2007). Immigrant Transnational Organizations and Development: A Comparative Study. *International Migration Review*, 1, 242–281.

*Стаття надійшла до редакції 16.03.2023 р.
Стаття рекомендована до друку 17.04. 2023 р.*